

Salvatore Marsili OSB

DVOZNAČNOST NEDJELJNE »ZAPOVIJEDI«*

Nedjelja kao »dan Gospodnji« predmet je protivljenja u praksi i teoriji upravo u onome što je na poseban način karakterizira: u slavljenju Euharistije. *Protivljenje se u praksi može lako opaziti, bilo samim svojim očima bilo sa statistikama u ruci, naime da je tzv. »posjet nedjeljne mise« u stalnom opadanju.*

Mislilo se, i to s pravom, da mnogi manjkaju zbog, više-manje, razumljivih razloga: ili su neke osobe spriječene radom a neka zvanja obavezanim zanimanjem, ili se nedjelja od »slobodnog dana« sve više pretvara u »dan zabave«.

Pod uplivom tih zapažanja došlo je *do dozvole da se nedjeljna liturgijska dužnost može anticipirati u subotu navečer.* Na taj način, na razini crkvene kultne obaveze, predvečerje tvori s nedjeljom jednu te istu cjelinu.

No, kad se gledaju rezultati te odluke, vidi se da se stanje nije osjetno promijenilo. Nekako su se prorijedila nedjeljna liturgijska slavlja, možda se tu i tamo dobilo kojega posjetioca više, ali se broj prisutnih nije toliko povećao da bi se u tome moglo vidjeti rješenje i ozdravljenje situacije.

Smatralo se da se većem sudjelovanju može nadati od liturgijske reforme. Bez sumnje je sudjelovanje bolje, iako ne svuda jednako, ali to se ne može reći za brojčano prisustvovanje. U tom se pogledu mora priznati da, uza sve bolje slavljenje, reforma nije mnogo pridonijela da se zaustavi sve veće opadanje broja prisutnih.

Protivljenje se u teoriji odnosi na biblijsko-teološko utemeljenje nedjeljne »zapovijedi« u njoj samoj, kao i na njezinu prikladnost i važnost za naše vrijeme i za sadašnje shvaćanje. Prvo protivljenje ima pred očima samo temeljno stanje toga pitanja, a drugo ima pred očima naše kulturne prilike, ali i njih prema teološkim i pastoralnim načelima. Nekima je naime teško spojiti narav kršćanskog bogoslužja s nekom »zapovijedi« koja time dobiva izgled obavezne legalnosti. S pastoralne strane »zapovijed« ostaje posve ili barem dobrim dijelom bezuspješna, jer na kraju kod kršćana, koje samo »zapovijed« nagoni da pohađaju crkvu, promiče kult koji onda s raznih vidika postaje samo izvanjski.

* RIVISTA LITURGICA, 1975, br. 4—5, str. 120—127.

Ovi kritični stavovi prema nedjeljnoj »zapovijedi« bez sumnje nisu nastali iz želje da opravdaju, a još manje da promiču, opadanje broja onih koji prisustvuju nedjeljnom euharistijskom slavlju. No, s druge strane, sigurno ni ne pružaju podlogu za pokušaj da se obnovi bolje održavanje nedjeljne »zapovijedi«.

Upravo zbog toga što se za tu ne priznaje kao dovoljno biblijsko-teološko utemeljenje, *traže se razna rješenja*: npr. da ta liturgijska »zapovijed« bude sedmična a ne nedjeljna, tj. da joj se može udovoljiti u koji bilo dan sedmice; ili da se svede na »nutarnju obavezu« koju ne bi nametao neki zakon nego bi radije bila odgovor svakog pojedinca prema tome na kojem se stupnju evangelizacije ili kršćanskog života nalazi. Time bi se htjelo kod svih vjernika stvoriti osobni ritam liturgijskog slavljenja, da tako svatko, bez obaveze određenih rokova, odgovara u prvom redu prema razini kako mu je vjera naviještena i kako je on proživljuje. Sve to treba još uzeti i u tom smislu da se ne bi moralo u svakom slučaju sudjelovati euharistijskom slavlju, nego bi npr. bilo dovoljno prisustvovati samo službi riječi.

Takvo mišljenje želi da vodi računa o osobnom vjerskom stanju svakog pojedinca. Kad kod nekoga manjka dovoljna evangelizacija, ili se zbog nesklada između vjere i života još nalazi, više-manje, na razini katekumena, onda se čini da mu ne odgovara Euharistija, nego bi mu mogla biti dovoljnom prikladna služba riječi.

Međutim, *mnogo je onih koji se još uvijek odlučno izjašnjavaju da se zadrži nedjeljna »zapovijed«*, bilo zbog toga jer je takav stav redovitog učiteljstva Crkve, bilo jer se radi o takvoj tradiciji koju se ne smije napuštati bez vrlo važnih razloga. Takvima je to za duhovnu stvarnost Crkve vidljiv »znak« pripadnosti, i to znak od temeljne važnosti. No i ti znaju da, uza svu čvrstoću toga načelnog stava, problematika s raznih vidika ostaje i da ti vidici postavljaju pitanja na koja treba odgovoriti.

Ima ih koji smatraju da *zapravo nije nedjelja kao takva koja traži Euharistiju, nego da Euharistija bilo koji dan u tjednu čini »Gospodnjim danom«*. Glavno je da liturgijsko slavlje okuplja Crkvu oko Gospodina koji za nju postaje prisutan i u njoj djeluje. Nedjeljna se dakle dužnost ne bi odnosila na određeni (prvi) dan u tjednu, već bi »dan Gospodnji« bio ovisan o liturgijskom slavlju koje bi ga upravo činilo takvim.

Mnogi, dakako, ne prihvaćaju takav stav načelno, ali su skloni da u njemu vide rješenje problema s pastoralnog vidika. Okolnosti naime uvijek ne dopuštaju da se euharistijsko slavlje poistovjeti s liturgijskim skupom u kojemu se odrazuje stvarnost čitave crkvene zajednice.

Drugi opet, polazeći od razlikovanja obaveznog okupljanja nedjeljom i osobnog učešća kod Euharistije, drže da *mora za sve ostati obaveza nedjeljnog skupa*. Samo za one pojedince ili zvanja kojima ne bi bilo moguće liturgijskom skupu prisustvovati nedjeljom, obaveza bi se prenijela na euharistijsko slavlje jednog dana u tjednu. No i tu neki traže

da »se ne uznemiruje« onaj koji, nakon što je jednom u tjednu sudjelovao dobrom euharistijskom slavlju, za taj put misli da ga više ne veže nedjeljno slavljenje Euharistije.

Konačno su tu i oni koji s mnogo realizma, ali ujedno s dubokim smislom za duhovnu vrednotu nedjeljnog slavlja, *misle kako zapovijed ne veže samo vjernike da prisustvuju nego obavezuje i celebranta da vjernicima pruži takvo autentično slavlje koje će im oteti svaki razlog da se od njega udalje*. Drugim riječima, snaga bi zapovijedi nestala posve ili djelomice kad se slavlje ne bi uzdiglo na razinu da pruža barem kakav vjerski doživljaj.

Ako se ostane kod obaveze nedjeljne Mise, onda se javlja i pitanje o *veličini krivnje* onoga koji je ne izvršuje. Iako se u govorima starih crkvenih otaca susreću pritužbe i prigovori što mnogi kršćani ne sudjeluju kod nedjeljnog slavlja, ipak se čini da se prije 8.—9. stoljeća u stvari ne može govoriti o »obavezi pod teški grijeh«. Ta tvrdnja stoji iako su već mnogo prije postojale sankcije za one koji tri nedjelje uzastopce nisu prisustvovali nedjeljnom skupu (v. kan. 21. koncila u Elviri početkom 4. stoljeća). Ipak treba naglasiti da pomanjkanje izričite zapovijedi ne uključuje mišljenje da se u staro doba odsustvo od nedjeljnog skupa nije smatralo teškim prijestupom. Zapovijed samo jasno objašnjuje i u savjesti ističe ono što svaki kršćanin ne može a da ne shvati kao svoju prvotnu dužnost: prihvatiti i u zajednici s braćom učiniti svojim bogoštovni čin kojim je Krist sama sebe Ocu prikazao kao žrtvu. Taj Kristov čin zapravo stavlja kršćanina u Novi savez i stoga je njegova temeljna dužnost da je toga svjestan i da za to Ocu zahvaljuje (Euharistija).

Sve to neke navodi na misao da bi bilo korisnije i važnije pozivati se na temeljne razloge koji prethode izričitu zapovijed te da se tako, i bez inzistiranja obaveze »pod teški grijeh«, u *vjernicima stvori osobna odgovornost koja bi ih vodila da nedjeljnoj Euharistiji prisustvuju iz vlastite i redovite težnje za osobnim sudjelovanjem kod bratskoga skupa*. Još dodaju, ako bi se i ostalo kod izraza »pod teški grijeh«, to bi vrijedilo samo u slučaju kad bi odsustvo bilo tako često da se više ne bi moglo govoriti o stalnoj i redovnoj težnji dotičnoga prema euharistijskom slavlju.

* * *

Čini se da ovo što je ovdje dosada letimice izneseno s obzirom na *nedjeljnu »zapovijed«*, pogotovo ako se smatra »pod teški grijeh«, *mnogo više problema postavlja nego što ih rješava*.

Ne može se poricati da *kroz mnogo stoljeća nedjeljna »zapovijed«*, uvijek iznova dozivana u pamet i naglašavana — iako nije posve uspjela odstraniti krizu u sudjelovanju kod sakramentalnog učešća Euharistije, o čemu nam govore i vrlo stara vremena — ipak je pridonijela da zadrži proces individualističke religije kakva se javljala naročito u tri-četiri zadnja stoljeća.

Treba također priznati da je u povijesti i u životu Crkve *nedjeljna »zapovijed«* dobila takvu važnost da je njezino izvršavanje određivalo najveću a svakako *najpoznatiju i odlučujuću oznaku kojom se lučilo kršćane na one koji »practiciraju« i na one koji »ne praticiraju«.*

No, isto tako je istina da i kršćani koji »practiciraju« vrlo se često razlikuju od drugih jedino time što s kršćanstvom podržavaju *samo vanjsku vezu* koja se skoro isključivo javlja i ostvaruje u nedjeljnom polasku k Misi. Redovito taj ne znači mnogo više od pukoga »prisustva« i dosta površnoga »slušanja«, kako se to obično i naziva: »biti kod Mise«, »slušati Misu«.

Ako se osvrnemo na prošlu i nedavnu povijest, onda treba zaključiti da *obdržavanje nedjeljne »zapovijedi« nije ni bez daljnega ni posve pozitivno uplivalo na čuvanje i na razvijanje autentičnog kršćanstva.*

Nikako ne mislimo »zapovijed« kriviti za niski stupanj sudjelovanja nedjeljnoj liturgiji, do kojega je sada došlo, a još manje nju činiti odgovornom za činjenicu što je to sudjelovanje, svedeno na puko »prisustvo« i na materijalno »slušanje«, nastavilo da se sve više pogoršava.

No ipak ostaje istina da *»zapovijed« nametnuta kao zakon* ne samo da nije pomogla spasiti autentično nedjeljno slavlje, *nego je još pridonijela da se podržava liturgijska patvorina* kakvu tvori izvanjsko slavljenje koje ne izražava odgovarajući život.

Ako pretpostavimo da »zapovijed« nije postojala, a njoj se pripisuje velika snaga podržavanja vjerskog života, crkve bi se možda bile ispraznile još ranije i onda bi se alarmno zvonce, koje je svojom zvonjavom dandanas izazvalo liturgijsku obnovu, bilo javilo ranije.

I zaista, II. vatikanski sabor, u želji da svi opet postanu svjesni važnosti liturgijskog skupa i njegove povezanosti s nedjeljom, osjetio je kako bi bilo uzaludno, a možda i suprotno njegovim namjerama, kad bi se inzistiralo na nedjeljnoj »zapovijedi« pa i kad bi se na nju samo pozivalo.

Naprotiv, II. vat. sabor je radije nedjelju predstavio kao ono što ona *u stvari i jest*, tj. »prvotni blagdan« koji treba vjernicima predlagati i uporno preporučivati kao dan u koji se skup sastaje da sluša Božju riječ i da slavi Euharistiju (SC 102; 106; Euch. myst. 25—6). S druge strane, Sabor je u svojoj reformi liturgije *nadasve htio uspostaviti vrijednost i značenje što ga nedjelja ima za kršćanski život.* Stoga se Sabor uvelike pobrinuo ne samo da opet dadne privilegirano mjesto »komunitarnoj Misi« (»Misa s narodom«), koja se više nego u ostale dane usredotočuje upravo na nedjelju, već je i predvidio, upravo zbog kršćanske formacije naroda, da ta reforma unese u nedjelje posebne cikluse čitanja i ujedno snažno urgira da se obavezno održi homilija koja će ta čitanja tumačiti.

Ako je naše »čitanje između redaka« koncilskog teksta ispravno, onda nam se čini da *dandanas ne treba naročito insistirati na »zapovijedi«,* iako je dobro da ona ostane kao kontrola za one kojima za vrijeme odgajanja prema svjesnijem kršćanstvu još se uvijek treba pozivati na »zakon«.

Ovo kažemo ne samo stoga što oko sebe opažamo kako se svaki oblik zapovijedi prima otvorenim protivljenjem ili slabo prikrivenom indife-

rentnošću, nego zato što nam se čini *razložnim i neodloživim* da se, prije nego se potvrdi »zapovijed« o nedjeljnoj dužnosti, *stvari svijest da postoji nedjelja*«, tj. jedan dan u tjednu kad su kršćani pozvani (= ek-klesia) da stvore svoju zajednicu kako bi se mogli susresti s Gospodinom koji dolazi i koji će se naći usred njih.

Misao je dovoljno istaknuta u Instrukciji »Euharistijski misterij« (25) gdje, iako se spominje zapovijed, čitamo: »Svaki put kad se zajednica sastaje na slavljenje Euharistije, ona naviješta Gospodnju smrt i uskrsnuće nadajući se njegovu slavnu dolasku. To ipak dolazi do izražaja naročito u nedjeljnom skupu, tj. onoga dana u tjednu kad je Gospodin uskrsnuo od mrtvih i kad se prema apostolskoj predaji vazmeno otajstvo slavi na poseban način.

Da bi pak vjernici s dubokim uvjerenjem obdržavali zapovijed o posvećenju blagdana i da bi shvatili razlog zašto ih Crkva svake nedjelje saziva na slavljenje Euharistije, neka im se od početka njihova kršćanskog odgoja predlaže i naglašava da je to prvotan blagdan kad okupljeni slušaju Božju riječ i sudjeluju kod vazmenog otajstva.«

Sve to znači da vjernicima treba naročito isticati kako kršćanstvo nije neka apstraktna religiozna činjenica koja bi se između čovjeka i Boga zbivala izvan vremena i prostora. Ukoliko je kršćanstvo Božji nacrt koji se ostvaruje kao Božje prisustvo u svijetu po Kristu, ono ulazi u stvarnost ljudske povijesti u kojoj je uključeno i sve naše vrijeme.

Bog ulazeći u ljudski rod zaista je prisutan u vremenskom životnom razdoblju svakoga čovjeka, jer se čovjek može spasiti samo u vremenu u kojemu živi. Spasenje nije nešto izvana što se čovjeku dodaje kao slučajna popratna pojava, nego ono prenosi njegov život u kršćansku sferu. Tako čovjekova ljudska povijest postaje ostvarenje Božje povijesti, tj. djela spasenja što ga Bog ostvaruje u svijetu. To se eto zbilo po Kristu. Njegovo rođenje, njegovo djelovanje, i njegova smrt-uskrsnuće su događaji po kojima Bog ostvaruje u vremenu svoj vječni plan spasenja u svakom pojedinom ljudskom životu, i to po Kristu.

Ti spasonosni događaji koji tvore »vrijeme spasenja u Kristu« su oni isti koji stižući k nama pod sakramentalnim znakovima ulaze u životno vrijeme svakoga od nas. Stoga dan kad uzimamo učešća na nekom sakramentu postaje za nas »dan Gospodina u nama«.

Ponavljamo: čovjek se spasava u vremenu. No, dodajemo: u vremenu što ga je Krist svojim prisustvom u riječi, u sakramentu, u molitvi Crkve i u okupljenoj zajednici izmijenio i to tako da je vrijeme ljudske povijesti pretvorio u vrijeme spasonosne povijesti. To tvrdi Ignacije antiohijski (Ad Magn. 9) kad kršćane označuje kao one »koji žive od nedjelje, od dana kad je po Kristu i po njegovoj smrti zasjao naš život«.

Sigurno je da *nedjeljno slavlje tvori točku koja s pravom za se traži velik dio pastoralne djelatnosti*. No iz dosadanjeg se iskustva vidi kako se taj pastoral kreće u praznom ako se temelji samo na »zapovijedi«.

Kako je gore makar ukratko rečeno, slijedi da se *nedjelja spasava samo ako opet poprimi svu vrijednost »Gospodnjeg dana«*, tj. kad se shvati

i vjernike uči da »dan Gospodnji« nije samo kršćanski naziv dana prvog u sedmici jer se toga dana u davna vremena zbilo Kristovo uskrsnuće. Naprotiv, to je dan koji postaje dan jednoga tjedna i svih mojih tjedana, koji postaje *moj Gospodnji dan* po sakramentu koji u taj dan unosi Kristovo otajstvo. To je naime čas moga osobnog susreta s otajstvom spasenja što ga je ostvario Krist i koje je sada povjereno sakramentu.

Radi se dakle o tome da se nedjeljnom slavlju povrati njemu svojstven opseg. On se sastoji od vjere u Kristovo otajstvo, tj. od vjere koja ne samo vjeruje u Boga općenito i ne samo prihvaća isto tako općenite odnose s njime, naime odnose koje bi svatko tumačio i ostvarivao prema svojem osobnom nahođenju. Naprotiv, ide se za tim da se obnovi temelj vjere u »utjelovljenog Boga«, tj. u Boga koji je živio i ljudsko spasenje izvršio u stanovitom vremenskom roku, i koji se isto tako u stanovitom vremenskom roku, što je svojstven svakom čovjeku, hoće da susretne sa svakim čovjekom. I tako je taj »Gospodnji dan« u isto doba i »dan (okupljene) Crkve«.

Taj je vidik imala pred očima stara liturgija posvećenja crkve kad je u evanđelju o susretu sa Zahejem čula kako Krist govori: »*Danas je došlo spasenje ovoj kući*« (Lk 19, 5).

Drugim riječima: spasenje postaje konkretna stvarnost u dan i na mjestu gdje se čovjek susreće s Kristom. Uvijek iznova se obistinjuje ono što se dogodilo u nazaretskoj sinagogi kad je Krist pred zajednicom čitao Sv. pismo i kazao: »*Danas, dok ovo slušate, ispunilo se ovo Pismo*« (Lk 4, 21), tj. *spasenje* što vam ga naviješta Sv. pismo *danas* je postalo stvarnost u vašoj sredini.

Povratak k propovijedanju ne »poznavanja« Boga razumskoga i ne-utjelovljenoga, tj. Boga-misli, već *povratak k propovijedanju »vjere« u utjelovljenoga Boga, tj. u Boga koji se uklapa u konkretnu stvarnost ljudskog vremena* da od tog vremena učini redosljed spasonosnih događaja — to je po našem mišljenju put da se obnovi snaga i posebnost nedjelje. »Zapovijed« će možda pomoći, ali nikada neće postići da otkrije onu stvarnost koja se otvara samo vjeri.

S talijanskog preveo: Martin Kirigin